

УДК 94(477)

DOI 10.5281/zenodo.1284196

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-9145-3982>Ніна Весельська
(Житомир)

**МАТЕРІАЛИ ЛЮСТРАЦІЙНИХ АКТІВ І РЕВІЗІЙ
ПОЛЬСЬКОГО УРЯДУ XVI – XVII ст.
У ДОСЛІДЖЕННЯХ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРИЇ А. ЯБЛОНОВСЬКОГО**

Метою статті є аналіз історико-статистичних досліджень минулого українських земель польського науковця Александра Яблоновського, що відображені у його джерельних виданнях «Źródła dziejowe», котрі виходили у другій половині XIX ст. Це видання стало одним із найбільших видань у польській та українській історіографіях XIX ст. Для аналізу історіографічного видання «Źródła dziejowe» було застосовано методи історіографічного аналізу, синтезу та порівняльний метод.

У статті проаналізовано місце і значення статистичних та інших інформаційних матеріалів, опублікованих у згаданому виданні А. Яблоновського та А. Павінського, для вивчення історії українських земель у XVI–XVIII ст. Також висвітлено особливості дослідження А. Яблоновським відомостей люстрацій українських земель із першої половини XVII ст. і ревізій замків, що є важливими для аналізу соціально-економічного розвитку та становища населення українських земель у XVI–XVIII ст. Здійснено аналіз праць історика «Starostwa Ukrainne w pierwszej połowie XVII wieku» та «Ziemia Wołyńska w połowie XVI-gowieki», що були видані на основі досліджених та опублікованих ним історичних матеріалів.

Ключові слова: А. Яблоновський, історичні джерела, люстрації, ревізії, замки, «Źródła dziejowe», Волинь, українські староства.

Польський науковець А. Яблоновський – один із найбільш відомих істориків другої половини XIX ст. Він є автором значної кількості оригінальних праць про минуле українських земель. У другій половині XIX ст. Александр Яблоновський разом із Адольфом Павінським підготували та видали фундаментальну джерельну працю з польської та української історії – «Źródła dziejowe», що була задумана та втілена як серійне видання джерельного матеріалу.

Дослідженням наукового доробку цього польського ученого в українській історіографії займалися О. Кіян, І. Лісевич [10; 12]. Матеріали люстрацій і ревізій українських територій, опрацьованих А. Яблоновським, використовували у своїх працях і критично аналізували М. Грушевський, сучасні історики Г. Боряк, Р. Майборода, С. Макачук, Ю. Мицик, Т. Сидорук [8; 13; 14; 15; 17]. Усе ж науковий доробок А. Яблоновського у цьому плані до сьогодні залишається не проаналізованим належним чином.

Метою статті є проведення аналізу історико-статистичних досліджень минулого українських земель протягом XVI–XVIII ст. польським науковцем Александром Яблоновським, що відображені у його джерельних виданнях «*Źródła dziejowe*», котрі побачили світ у другій половині XIX ст.

Основним завданням даної статті є дослідження матеріалів люстрацій і ревізій польського уряду, що стосуються українських земель у науковому доробку польського історика.

Наукова і пізнавальна вартість багаторічної праці «*Źródła dziejowe*» як важливого джерела для вивчення історії України незаперечна. Документам, які опубліковані у виданні, як правило, передували ґрунтовні дослідження А. Яблоновського, присвячені географічно-статистичному та соціально-економічному опису того чи іншого регіону України [12, с. 66].

Одним із важливих джерел історії українських земель XVI–XVIII ст. є люстрації та ревізії замків, староств, королівщизн, які періодично проводилися за дорученням короля Речі Посполитої у XVI–XVII ст. У 1877 р. А. Яблоновським на основі опрацьованих матеріалів люстрацій і ревізій було видано п'ятий том «*Źródła dziejowe*» – «*Lustracye królewskiej ziem ruskich Wołynia, Podola i Ukrainy z pierwszej połowy XVII wieku*» [3], матеріали якого повністю присвячені історії України.

Люстрації – це своєрідний комплекс документів статистичного характеру, що були результатом діяльності офіційних державних чиновників, так звані описи проведення періодичних урядових перевірок, які призначались ухвалою сейму і проводилися спеціальними комісіями з метою обрахування прибутковості та подальшого оподаткування королівських маєтностей, які називали королівщизнами [15, с. 121].

Значення слова «люстрація» має кілька пояснень в історіографії. Одним із найбільш вдалим є визначення, що термін «люстрація» походить від латинського «*lustrare*» – докладно оглядати, вивчати [1, с. 397]. В енциклопедії С. Гльогера люстрація трактується як перевірка королівських маєтностей і староств, яка здійснювалася довіреними особами, що оглядали, описували стан, доходи певного господарства та повинності підданих [2, с. 152].

Люстрації містять значний фактичний матеріал про населені пункти, розвиток господарства, структуру і категорії населення, його повинності тощо. Значення люстрацій підсилюється ще й тим, що проводилися вони регулярно. Так за період XVI–XVIII ст. було проведено близько двох десятків люстраційних акцій різного масштабу. Деякі з них, а саме люстрації 1564–1565 рр., 1569–1570 рр., 1616–1620 рр., 1659–1668 рр., 1765 р., 1789 р., вважаються генеральними, оскільки одночасно охоплювали значні території Речі Посполитої, а також містили детальне відображення політичної та фінансово-економічної інформації того часу [17, с. 8–9].

Люстрації мали дві основні складові – ревізію господарсько-фінансового становища населених пунктів, детальну реєстрацію прибутків, одержану внаслідок проведення ревізії та обрахування на підставі отриманих даних державного податку – кварта або четвертого гроша [13, с. 6].

Люстраційні комісії, уповноважені королем і сеймом, як правило, в своїх звітах представляли не тільки дані про економічний і фінансовий стан королівських маєтків, а й старанно записували всі зловживання та, відповідно до них, подавали законні скарги.

У п'ятому томі видання «*Źródła dziejowe*» зібрані матеріали королівських люстрацій українських земель першої половини XVII ст. Праця поділена на дві змістові частини, перша з них – це монографічне дослідження історика про українські староства зазначеного періоду, друга – публікації люстрацій кожного із воєводств із поділом на староства. У праці відсутня передмова, автор починає том зі своєї монографії «*Starostwa Ukrainne w pierwszej połowie XVII wieku*». У ній А. Яблоновський актуалізує увагу на оборонному становищі українських земель, питаннях колонізаційних процесів,

розвитку торгівлі та соціально-економічного життя у містах Кременець, Бар, Любець, Канів, Черкаси та ін., які були основними оборонними центрами українських земель [3, s. X–XV].

За оцінкою історика, зробленою на основі дослідження королівських люстрацій, оборонні сили Речі Посполитої на українських землях були розмежовані, замки недостатньо укріплені та мали різний ступінь потужності. Становище королівських міст у XVII ст. було дуже неоднаковим, тому історик і звертається до вивчення люстрацій, які дають інформацію не тільки про королівські привілеї, надані різним містам, а й про доходи різних верств населення та оскарження рішень люстраційних комісій, які подавали городяни [3, s. XXI].

Історик у своїй монографії виділяє певний закономірний зв'язок у військових повинностях населення. Чим далі на схід, тим більш поширені в містах мита на всі види військового обов'язку – збори різноманітних платежів, чим далі на захід – тим більше військовозобов'язаних, які мають нести військову службу за надані землі чи посади на так званому «боярському праві». Також історик відмічає і різницю у функціонуванні норм Магдебурзького права у містах Речі Посполитої та містах на українських землях. Магдебурзьке право було введено на українських землях «ззовні» – за рахунок іноземного впливу, тоді, коли давні державні руські твердині втратили свою міць. Судова влада в українських містах фактично не впливала на муніципалітети місцевого самоврядування. На основі люстраційних актів автор робить висновки про те, що влада бургомістра, перш за все, проявляється у тому, що він є хранителем королівського замку, а городяни обкладені податками і зборами на користь короля та утримання губернатора [3, s. XXII].

Значна частина праці «Starostwa Ukrainne w pierwszej połowie XVII wieku» присвячена особливостям впровадження магдебурзького права в українських містах. Ще кількома важливими проблемами, що досліджує у праці професор, є становище монастирів, дані про статки яких ми теж знаходимо в люстраційних актах, та оподаткування міст. Наприклад, у люстраційних актах за 1616 р. подаються дані про виробничу спеціалізацію різних міст, тобто, що найбільше виготовляють і постачають окремі українські міста – Брацлав дає жито й овес, Вінниця – овес, Житомир – мед, Овруч – обкладений податками на сінокоси, користування млинами, лісом і т. д., Острог – овес і сіно, Канів, Переяслав, Черкаси, Богуслав, Біла Церква, Корсунь – несуть військову повинність [3, s. XXXI]. Окрім цього історик висвітлює становище окремих великих володінь землевласників, становище сільського господарства в цілому.

Історик зазначає, що становище сільського господарства відрізняється в різних регіонах українських земель через татарські напади та їх наслідки, а також густоти населення, розташування та історичного періоду. Якщо на початку XVI ст. на території українських земель не було великих ферм і комплексних господарств, то за матеріалами люстрації 1616 р. ми бачимо, що у Київському старостві – одна ферма, у Житомирському – дві, а в Любецькому – одна велика біля самого Любечі. Проте ситуація поступово змінюється, уже за даними люстрації 1622 р., наприклад, у Житомирському старостві нараховується 6 ферм, а ще млини й таверни, які теж дають дохід [3, s. LVI].

Польський історик на основі дослідження люстраційних описів приходять до висновку, що в цілому в першій половині XVII ст. завдяки впливу заходу економічне становище українських земель значно покращилось. На прикладі Київського воєводства історик розглядає річні доходи кожного староства за даними люстрацій 1616, 1622, 1629 та 1636 рр., відзначаючи їх поступове збільшення. Зокрема, Житомирське староство у 1616 р. давало дохід у 1,912 тис. флоринів, у 1622 р. – 2,698 тис., у 1629 р. – 2,923 тис. [3, s. LIX]. Проте, варто зазначити, що, незважаючи на збільшення доходів і поступовий розвиток торгівлі та ремесла, українські землі дуже потерпали від татарських набігів – у останньому підрозділі своєї монографії автор розповідає про їх наслідки, використовуючи дані люстраційних актів. Багато міст були спустошені і,

фактично, заново відновлювали своє життя після войовничих нападів – такими були міста Бар, Любар та ін. [3, с. ХСVІ].

У люстраційних описах українських староств і міст часто згадуються козаки, котрих автор трактує як «неслухняний елемент». Козаки, на думку історика, відіграли важливе значення у житті прикордонних територій, куди прибували в масовому порядку вільні люди – міщани, бояри і шляхта, а також і кріпаки, які «показувались». До часу правління короля Стефана Баторія козаки не були виділені в окрему верству суспільства чи певну адміністративно-територіальну одиницю, проте за його правління відбулася реорганізація козацтва. А. Яблоновський описує процес створення реєстрового козацтва, зокрема згадує про угоди, що регулювали кількість реєстрового козацтва – це Вільшанська угода 1617 р., яка встановлювала реєстр у 1 тис. козаків; Роставицька угода 1618 р., яка збільшила реєстр до 3 тис. козаків та Куруківська угода 1625 р., за якою кількість реєстрових козаків була 6 тис. [3, с. ХХХVІ–ХХХІХ].

Фактично, вся праця А. Яблоновського присвячена висновкам історика про становище українських земель на початку ХVІІ ст. на основі дослідження люстраційних актів. Варто зазначити, що, незважаючи на велику цінність даних джерел, вони не дають можливості осягнути повну картину особливостей суспільного життя на українських землях у досліджуваній період, оскільки відображають тільки ті сторони суспільно-економічного життя, що цікавили люстраційну комісію – це описи майна знатних людей і городян. Не зовсім повно висвітлюють вони життя українських селян і міської бідноти, що не дає змоги робити повні висновки про соціально-економічне становище українських земель на початку ХVІІ ст.

Друга частина п'ятого тому «*Źródła dziejowe*» включає в себе такі люстрації:

- за 1615–1616 рр. Подільського, Брацлавського і Київського воєводств, проведена і подана у повному обсязі під керівництвом каштеляна Кам'янця-Подільського Войцеха Гуменецького;
- за 1622 р. Подільського, Брацлавського і Київського воєводств, виконаних під керівництвом каштеляна Брацлавського воєводства Чарнецького, але видано тільки ту частину, що стосується Київського воєводства і в більш скороченому виді;
- за 1628–1629 рр. Руського, Белзького і Волинського воєводств, проведені та подані об'ємно під керівництвом радомського каштеляна Слупецького, але видані тільки матеріали, що стосуються Волинської губернії;
- опубліковано три скарбових витяги 1629 р. Київського, Подільського, Брацлавського і Чернігівського воєводств, які містять інформацію про тогочасні доходи і написані скарбовим писарем Суходольським;
- люстрація 1636 р. Київського воєводства, подана у скороченій формі [3, с. ІV–V].

Наступний, шостий том «*Źródła dziejowe*» має назву «*Rewizya zamków ziemi wołyńskiej w połowie XVI wieku*» і містить повний текст ревізійного опису українських замків 1545 р. за варшавською копією Литовської метрики ХVІІІ ст. [4]. Публікації пам'ятки передувала ґрунтовна стаття про Волинь у середині ХVІ ст. Том має структуру, подібну до попередніх видань, тобто містить вступ, монографію А. Яблоновського «*Ziemia Wołyńska w połowie XVI-gowieku*» та публікацію джерельних матеріалів [6]. Ревізії – це група документальних джерел, яку можна віднести одразу до кількох видів: описово-статистичних, реєстраційно-облікових, інформаційно-звітних, економіко-статистичних, економіко-географічних, масових та ін. [14, с. 10–11].

У них зафіксовано інформацію щодо географічної номенклатури різних регіонів, свідчення про адміністративно-територіальну приналежність населених пунктів, їх власницький і правовий статус, дані для локалізації та визначення відносних розмірів населених пунктів, орієнтири для реконструкції кордонів, мережі митниць і шляхів сполучень, відомості для встановлення складу давніх і найбільш стабільних територіальних одиниць – волостей; деякі фізико-географічні характеристики

місцевості – дані з гідрографії, орографії, природні умови, ресурси, розміщення шляхів, рудень тощо [8, с. 146].

Одним із недоліків ревізій та інвентарів є неповнота і неточність свідчень, адже при складанні ревізії, ревізор не мав достатньо джерел і ресурсів, щоб перевірити дані, котрі подавала шляхта, яка часто саботувала проведення ревізій. Шляхта прагнула приховати свої реальні доходи, подекуди мала звільнення від сплати податку, що ускладнювало роботу ревізора [6, с. 31]. Іншим недоліком є те, що ревізії та люстрації не охоплювали абсолютно всі поселення, оскільки мета ревізій полягала у визначенні прибутковості державних маєтків, тому більшість приватновласницьких поселень не були належним чином описані [8, с. 147]. Усе ж найбільшим плюсом є те, що у ревізіях охарактеризовано волинські замки, описи яких дають змогу відтворити їхній архітектурний вигляд і значення в суспільно-політичному житті регіону.

Рукопис ревізійних даних 1545 р., на основі якого працював над монографією А. Яблоновський, складався із шести звітних протоколів різного обсягу, що були складені ревізором на основі королівських листів, привілеїв, реєстрів, свідчень, скарг, описів тощо, які він зібрав у ході проведення ревізії [11, с. 17].

У шостому томі подано історичні відомості про минуле волинської землі у XVI ст., взяті з копії російськомовного рукопису оригіналу Метрики литовської, що знаходилась в архівах у Петербурзі. Ця копія, зроблена у XVIII ст. і дуже добре збережена до періоду опрацювання її істориком, містить описи ревізій замків Волині, проведеної у 1545 р. Ревізія включала описи шести замків, які раніше належали до Великого Князівства Литовського – власне три волинських замки – Володимирський, Луцький, Кременецький, два волинсько-подільських замки – Вінницький і Брацлавський та один із пограниччя древлянського – Житомирський [4, с. I].

Ревізії та люстрації є цінним джерелом для вивчення складу та функцій адміністрації, юридичного й економічного побуту українських земель у XVI ст. А. Яблоновський у своїй праці не лише опублікував джерела, але й подав інформацію про стан і засоби оборони волинських замків у XVI ст., додаючи також відомості і з інших тогочасних доступних йому джерел.

Подібного загального огляду як у польській, так і в українській історіографіях раніше не було. Описи окремих замків наводились у монографіях, присвячених тій чи іншій землі: опис Київського замку наведений у монографії В. Антоновича «Киев, его судьба и значение с XIV по XVI в.» [5], в «Очерке известий о Подольской земле до 1434 г.». Професор М. Молчановський здійснив опис Брацлавського й Вінницького замків [16], невеликий загальний нарис влаштування замків подано у статті професора Бершадського «Аврам Езофович Ребичкович. Подскарбий земский» [7, с. 81]. Пізніше М. Грушевський теж узагальнив і проаналізував інформацію щодо облаштування «господарських» замків у Південній Русі, їх стан і засоби оборони, охопивши у своєму дослідженні не лише Волинь, а й інші українські землі [9].

Саме тому дослідження А. Яблоновського є важливим не тільки з точки зору розширення джерельної бази, а й унікальності його праці. Історик не просто зібрав і опублікував цінні джерельні пам'ятки, багато з яких нині втрачені, а на основі їх аналізу та доступних йому матеріалів висвітлив деякі питання історії українських земель – колонізаційні процеси на території українських земель, їх адміністративно-територіальний устрій і соціально-економічне становище у XVI–XVII ст. Окрім цього, матеріали люстрацій і ревізій висвітлюють особливості заснування та функціонування замків на українських землях. Нині більшість описаних істориком замків або повністю втрачено – наприклад Житомирський замок, або частково зруйновано – як Кременецький замок. Завдяки дослідженню А. Яблоновського та зібраного ним матеріалу у подальшому можна відтворити ці архітектурні пам'ятки – їх зовнішній вигляд, укріплення, вежі, внутрішні двори та ін. Багатосторонній творчий доробок А. Яблоновського вимагає

подальших історіографічних досліджень для більш глибокого розуміння історичного минулого України.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Alojzy J. *Słownik kościelny łacińsko-polski*. Wydanie III, zmienione i uzupełnione. Warszawa: Wydawnictwo Diecezjalne Sandomierz, 1992. 768 s.
2. Gloger Z. *Encyklopedia staro-polska*. Warszawa: Druk P. Laskauera i S-ki., 1902. T. III. 350 s.
3. *Źródła dziejowe* / A. Jabłonowski. Warszawa: Skład Główny w Księgarni Gebethnera i Wolffa, 1877. T. 5. *Lustracye Krolewszczyzn ziem ruskich Wolynia, Podola i Ukrainy z pierwszej połowy XVII wieku*. 228 s.
4. *Źródła dziejowe* / A. Jabłonowski. Warszawa: Skład Główny w Księgarni Gebethnera i Wolffa, 1877. T. 6. *Rewizya zamkow ziemi Wolynskiej w połowie XVI wieku*. 153 s.
5. Антонович В. Киев, его судьба и значение с XIV по XVI в. // *Монографии по истории Западной и Юго-Западной России*. Киев: Тип. Е.Я. Федорова, 1885. С. 223–264.
6. Атаманенко В. Описи латифундій Волинського Полісся другої половини XVI – першої половини XVII // *Наукові записки. Серія історичні науки*. 2011. Вип. 17. С. 29–45.
7. Бершадский С. Аврам Езофович Ребичкович. Подскарбий земский // *Киевская старина*. 1888. Т. X. С. 79–85.
8. Боряк Г. Ревізії та люстрації українських староств кінця XV – середини XVI ст. (в аспекті історико-географічної джерельної цінності) // *Географічний фактор в історичному процесі: Зб. наук. праць* / Ред. кол.: Ф. Шевченко (відп. ред.), О. Маркова, Г. Боряк, Т. Балабушевич, Є. Степанович. Київ: Наук. думка, 1990. С. 145–154.
9. Грушевський М. Південноруські господарські замки в половині XVI століття: Історико-статистичний нарис // *Грушевський, Михайло Сергійович. Твори: у 50 т.* / М.С. Грушевський; редкол.: П. Сохань (голов. ред.), І. Гирич та ін. Львів: Світ. 2003. Т. 5. С. 155–181.
10. Кіян О. Олександр Яблунівський як дослідник історії України // *Український історичний журнал*. 1994. № 4. С. 61–74.
11. Кравченко В. Книга Литовської Метрики № 561: історія створення, зберігання і публікації списків // *Український археографічний щорічник*. 2006. Вип. 10–11. С. 17–50.
12. Лісевич І. Історичні зошити. У затінку двоглавого орла (польська національна меншина на Наддніпрянській Україні в другій половині XIX ст. – на початку XX ст.). Київ: Інститут історії України АН України, 1993. 87 с.
13. Майборода Р. Люстрації королівщин українських земель XVI–XVIII ст. Київ: Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України, 1999. 312 с.
14. Макарчук С. Писемні джерела з історії України. Львів: Світ, 1999. 352 с.
15. Мицик Ю. Малознана люстрація українських земель 1628–1634 рр. // *Київська старовина*. 2010. № 1. С. 121–124.
16. Молчановский Н. Очерк известий о подольской земле до 1434 г. (Преимущественно по летописям). Киев: Типография императорского университета св. Владимира, 1885. 434 с.
17. Сидорук Т. Люстрації Ратненського староства XVI–XVIII ст. як історичне джерело // *Наукові записки Національного університету Острозька академія: Історичні науки*. Острог: Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2006. Вип. 6. С. 8–18.

REFERENCES

1. Alojzy J. *Słownik kościelny łacińsko-polski*. Wydanie III, zmienione i uzupełnione [Latin-Polish church dictionary. Edition III, amended and supplemented]. Warszawa: Wydawnictwo Diecezjalne Sandomierz, 1992. 768 p.
2. Gloger Z. *Encyklopedia staro-polska* [Old Polish Encyclopedia]. Warszawa: Druk P. Laskauera i S-ki., 1902. T. III. 350 p.
3. *Zródła dziejowe* / A. Jabłonowski. Warszawa: Skład Główny w Księgarni Gebethnera i Wolffa, 1877. T. 5. *Lustracye Krolewszczyzn ziem ruskich Wolynia, Podola i Ukrainy z pierwszej połowy XVII wieku* [Historical sources V. 5. Lustracye of the Royal Lands of Wolynia, Podolia and Ukraine from the first half of the seventeenth century]. 228 p.

4. Źródła dziejowe / A. Jablonowski. Warszawa: Skład Główny Księgarni Gebethnera i Wolffa, 1877. T. 6. Rewizya zamkow ziemi Wołyńskiej w połowie XVI wieku [Historical sources V. 6. References of the Volyn region in the middle of the 16th century]. 153 p.
5. Antonovich V. *Kiev, ego sud'ba i znachenie s XIV po XVI v.* [Kiev, his fate and meaning from the XIV to the XVI century]. Monografii po istorii Zapadnoy i Yugo-Zapadnoy Rossii. Kiev, 1885. pp. 223–264.
6. Atamanenko V. *Opysy latyfundii Volynskoho Polissia druhoi polovyny XVI – pershoi polovyny XVII* [The description of the latifundia of Volyn Polissya of the second half of the XVI – in the first half of the XVII c.]. Naukovi zapysky. Seriiia istorychni nauky, 2011. vyp. 17, pp. 29–45.
7. Bershadskiy S. *Avram Ezofovich Rebichkovich. Podskarbii zemskiy* [Avram Ezofovich Rebichkovich. Podskarbii Zemsky]. Kievskaya starina, 1888, T. X, pp. 79–85.
8. Boriak H. *Revizii ta liustratsii ukrainskykh starostv kintsia XV – seredyny XVI st. (v aspekti istoryko-geohrafichnoi dzherelnoi tsinnosti)* [Revisions and lustration of Ukrainian lands in the late XV – on the middle of the XVI century (in the aspect of historical and geographical source value)]. *Geohrafichniy faktor v istorychnomu protsesi*: Zb. nauk. prats, Kyiv, 1990, pp. 145–154.
9. Hrushevskiy M. *Pivdennoruski hospodarski zamky v polovyni XVI stolittia: Istoryko-statystychnyi narys* [Southern Russian economic castles in the half of the XVI century: Historical and statistical essay]. Hrushevskiy, Mykhailo Serhiiiovych. Tvory: u 50 t., Lviv, 2003, T. 5, pp. 155–181.
10. Kyian O. *Oleksandr Yablunovskiy yak doslidnyk istorii Ukrainy* [Alexander Yablunovsky as researcher of the history of Ukraine]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 1994, № 4, pp. 61–74.
11. Kravchenko V. *Knyha Lytovskoi Metryky № 561: istoriia stvorennia, zberihannia i publikatsii spyskiv* [The book of the Lithuanian Metric №561: History of the creation, storage and publication of lists]. *Ukrainskyi arkheohrafichniy shchorichnyk*, 2006, Vyp. 10–11, pp. 17–50.
12. Lisevych I. *Istorychni zoshyty. U zatinku dvohlavoho orla (polska natsionalna menshyna na Naddnyprianskii Ukraini v druhi polovyni XIX st. – na pochatku XX st.)* [Historical notebooks. In the shadow of a two-headed eagle (the Polish national minority on the Dnieper Ukraine in the second half of the nineteenth century – in the early twentieth century)]. Kyiv, 1993, 87 p.
13. Maiboroda R. *Liustratsii korolivshchyn ukrainskykh zemel XVI–XVIII st.* [Lustration of royal lands in Ukraine of the 16th–18th centuries]. Kyiv, 1999, 312 p.
14. Makarchuk S. *Pysemni dzherela z istorii Ukrainy* [Written sources on the history of Ukraine]. Lviv, 1999, 352 p.
15. Mytsyk Yu. *Maloznana liustratsiia ukrainskykh zemel 1628–1634 rr.* [Little-known lustration of Ukrainian lands 1628–1634 y.]. *Kyivska starovyna*, 2010, № 1, pp. 121–124.
16. Molchanovskiy N. *Ocherk izvestiy o podol'skoy zemle do 1434 g. (Preimushchestvenno po letopisyam)* [Essay on the Podolsk land until 1434 (mainly on the annals)]. Kiev, 1885, 434 p.
17. Sydoruk T. *Liustratsii Ratnenskoho starostva XVI–XVIII st. yak istorychne dzherelo* [Lustration of Ratnensky district in the seventeenth and eighteenth centuries. as a historical source] *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu Ostrozka akademiia: Istorychni nauky*, Ostroh, 2006, Vyp. 6, pp. 8–18

Veselska N. The materials of the lustration acts and revisions of Polish Government in XVI–XVII in scientific research of Ukrainian history of A. Yablonovskiy.

The purpose of the article is to analyse the historical and statistical researches of Ukrainian land by Polish scientist A. Yablonovskiy, that were contained in his publications «Źródła dziejowe», that was published in the second half of XIX century. This historical edition became one of the largest editions in the Polish and Ukrainian historiographies of the XIX century. Methods of historiography, synthesis and methods for comparing were used.

The article attempted to analyze a value of the statistical sources for study of the history of Ukrainian land in XVI–XVIII. The peculiarities of the research of lustration of Ukrainian lands in the 1-st part of XVII and castle revisions, that is very important for the analysis of social and economical conditions in XVI–XVIII century, were described. The analysis of the works of the historian «Starostwa Ukrainne w pierwszej połowie XVII wieku» and «Ziemia Wołyńska w połowie XVI-gowieku» was made. These works were based on investigated and published historical materials by A. Yablonovskiy.

Key words: A. Yablonovskiy, historical sources, lustrations, revisions, castles, Źródładziejowe, Volyn, Ukrainian starostvas.